

## בין הסדרה גרעינית לתקיפה צבאית באיראן - לקראת הכרעה

תמיר הימן ורז צימט | 6 במאי, 2025

### עיקרי הדברים:

השיחות שהחלו באפריל 2025 בתיווך עומאני בין שר החוץ האיראני, עבאס עראקצ'י, והשליח המיוחד של הנשיא האמריקאי, סטיב וויטקוף, מקרבות את איראן, ארצות הברית וישראל לרגעי ההכרעה בנוגע לעתיד תוכנית הגרעין האיראנית. תוצאות המשא ומתן יקבעו במידה רבה האם פנינו להסדרה מדינית בסוגיית הגרעין או לתקיפה צבאית (ישראלית, אמריקאית או משולבת) על מתקני הגרעין. בשלב זה ניכר כי הן ההנהגה האיראנית בראשות המנהיג העליון עלי ח'אמנהאי והן הממשל האמריקני בהנהגת הנשיא דונלד טראמפ מבכרים פתרון מדיני-דיפלומטי לסוגיית הגרעין על פני עימות צבאי, שאת תוצאותיו והשלכותיו קשה להעריך מראש.

עם זאת, בהיעדר יכולת להגיע להסדרה שתחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני ובהינתן החלטה לפנות לאופציה צבאית, על ישראל לתאם זאת עם ארצות הברית - גם אם אין בכך כדי להבטיח השתתפות אמריקאית פעילה בתקיפה. התיאום ושיתוף הפעולה עם ארצות הברית דרושים לישראל להגנה מפני תגובה איראנית, לשימור ההישג לאחר תקיפה ולתמיכה אמריקאית במאמצים למנוע את מאמצי השיקום של תוכנית הגרעין, בין אם באמצעים צבאיים קינטיים, חשאיים או מדיניים.

בכל מקרה, יש להדגיש את הצורך במערכה כוללת נגד איראן ולא רק נגד תוכנית הגרעין. תקיפה אמריקאית-ישראלית יכולה לספק פתרון מיטבי לאתגר, ובתנאי שתהיה חלק ממערכה רחבה מול הרפובליקה האסלאמית, וכך צריך לתכננה. בסופה של מערכה זו נדרש להוביל מהלך מדיני משלים, שיוודא את מימוש כלל היעדים האסטרטגיים אל מול איראן, ובכלל זה חסימת דרכה לנשק גרעיני, פירוק הציר הפרו-איראני ומגבלות על פרויקט הטילים.

השיחות שהחלו באפריל 2025 בתיווך עומאני בין שר החוץ האיראני, עבאס עראקצ'י, והשליח המיוחד של הנשיא האמריקאי, סטיב וויטקוף, מקרבות את איראן, ארצות הברית וישראל לרגעי ההכרעה בנוגע לעתיד תוכנית הגרעין האיראנית. תוצאות המשא ומתן יקבעו במידה רבה האם פנינו להסדרה מדינית בסוגיית הגרעין או לתקיפה צבאית - ישראלית, אמריקאית או משולבת - על מתקני הגרעין. בשלב זה ניכר כי הן ההנהגה האיראנית בראשות המנהיג העליון עלי ח'אמנהאי והן הממשל האמריקני בהנהגת הנשיא דונלד טראמפ מבכרים פתרון מדיני-דיפלומטי לסוגיית הגרעין על פני עימות צבאי, שאת

תוצאותיו והשלכותיו קשה להעריך מראש. הנשיא טראמפ אומנם לא שלל אפשרות של תקיפה נגד מתקני הגרעין, אך [הדגיש](#) במספר הזדמנויות כי הוא מעדיף להמשיך בגישה הדיפלומטית ולהגיע עם טהראן לפתרון מדיני של סוגיית הגרעין, ובלבד שלא יתאפשר לה לפתח נשק גרעיני. יתר על כן, חידוש המשא ומתן בין טהראן לווישינגטון וההתקדמות שעליה דווח בתום סבבי המשא ומתן הראשונים מעידים על אודות נכונות עקרונית של שני הצדדים להגמיש את עמדותיהם:

מנהיג איראן ח'אמנהאי נאלץ לסגת בו מהמשוואה שהציב בחודשים האחרונים: "[לא מלחמה ולא משא ומתן](#)". ניתן לייחס את השינוי בעמדת ח'אמנהאי, שהסתייג עד לאחרונה ממשא ומתן עם ארצות הברית והדגיש את חוסר התוחלת שבשיחות עימה, בראש וראשונה לאיום הצבאי האמין שהוצב בפני הרפובליקה האסלאמית. ח'אמנהאי הבין, כי איראן חשופה לתקיפה צבאית וכי הסיכויים להוצאתה לפועל, שהוערכו בעבר כנמוכים מאוד, עלו במידה ניכרת משום שהנשיא טראמפ אינו צפוי ומכיוון שהרסנים מצד הממשל האמריקאי על ישראל מוטלים בספק. האיומים הגוברים מצד בכירים אמריקאים וישראלים, לרבות [הנשיא טראמפ](#), לנקוט אופציה צבאית נגד איראן, [התגבור המשמעותי](#) של הכוחות האמריקאיים במזרח התיכון, העברת [חימוש אמריקאי](#) לישראל, [תרגילים צבאיים משותפים](#) לישראל ולארצות הברית, [המערכה הצבאית נגד החות"ם](#) בתימן ונטרול יכולות חזבאללה, שנבנה כזרוע ההרתעה והתגובה האיראנית אל מול ישראל, כל אלה חיזקו בטהראן חשש מפני היתכנותה הגוברת של מתקפה צבאית. זאת, בשעה שאיראן ניצבת בפני אתגרים ביטחוניים משמעותיים בעקבות התקיפה הישראלית ב-26 באוקטובר 2024, שהסבה נזק ניכר למערך ההגנה האווירית וליכולות ייצור הטילים הבליסטיים, וכן היחלשותו חסרת התקדים של הציר הפרו-איראני באזור עקב המהלומות, שספגו שלוחיה ושותפיה של איראן בלבנון, בזירה הפלסטינית ובתימן, ובנוסף קריסת משטר אסד בסוריה.

בה בעת, חלק מהצהרות הבכירים האמריקאיים, לרבות [וויטקוף](#), וההתקדמות במשא ומתן משקפים נכונות מצד הממשל האמריקאי להכיר בזכותה של איראן לשמר יכולות בתחום העשרת האורניום ולהמשיך להעשיר אורניום לרמה נמוכה של 3.67% (כפי שהותר לה במסגרת הסכם הגרעין מ-2015, JCPOA), ולהסתפק במגבלות משמעותיות על תוכנית הגרעין, שימנעו ממנה לייצר נשק גרעיני, גם אם אינן כוללות פירוק מוחלט (dismantling) של תשתיות הגרעין ("[המודל הלובר](#)"). יתר על כן, רוב ההצהרות האמריקאיות מתמקדות בתוכנית הגרעין ולא בסוגיות נוספות הנוגעות לאתגר האיראני, למשל תמיכתה של איראן בטרור ובשלוחיה האזוריים או אף תוכנית הטילים, שעליהן מסרבת טהראן בתוקף לדון.

חרף העדפתן הבסיסית של טהראן ו-ווישינגטון להסדרה מדינית על פני אופציה צבאית, המשא ומתן ביניהן עשוי להסתיים בתוך פרק זמן קצר יחסית בכישלון בשל חוסר אמון בסיסי בין הצדדים, חלון הזמנים הקצר המוקצב להגעה להסדרה והצורך לגשר על פערים משמעותיים בשורה של סוגיות שבמחלוקת, הן בנוגע לתוכנית הגרעין והן בנוגע למשטר הסנקציות נגד איראן. לוח הזמנים הקצר נובע ממספר אילוצים מרכזיים: ראשית, [האולטימטום](#) של 60 יום, שהציב הנשיא טראמפ להשלמת המשא ומתן. גם אם שעון האולטימטום החל לתקתק במפגש הראשון בין נציגי איראן וארצות הברית בעומאן (ב-12 באפריל 2025) ואף אם הנשיא טראמפ עשוי לדחות את מועד פקיעתו, ספק רב אם הממשל האמריקאי יסכים למשוך את המשא ומתן לאורך זמן, בעיקר לנוכח המשך ההתקדמות הניכרת בתוכנית הגרעין. יתר על כן, הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א) צפויה לפרסם ביוני 2025

את הדוח הרבעוני שלה בנוגע לסטטוס תוכנית הגרעין האיראנית, שצפוי להיות מקיף וביקורתי ביותר כלפי איראן, אשר ממשיכה להפר את מחויבויותיה להסכם הגרעין מ-2015 ולהתבסס עוד בסף הגרעיני. בביקורו בטהראן במחצית אפריל 2025 [הזהיר](#) מזכ"ל הסוכנות, רפאל גרוסי, כי איראן אינה רחוקה מנשק גרעיני.

בנוסף, ב-18 באוקטובר 2025 יפקע תוקף מנגנון ה-Snapback, המאפשר להשיב את כל הסנקציות נגד איראן במסגרת [החלטת מועצת הביטחון 2231](#) של האו"ם. הפעלת המנגנון, שאינה מותנית בהסכמת רוסיה וסין, מחייבת את המדינות החתומות על הסכם הגרעין להיערך להפעלתו כשלושה חודשים קודם לכן, כלומר ביולי 2025 לכל המאוחר. הפעלתו והחזרת תיק הגרעין האיראני למועצת הביטחון עלולה להוביל [לפרישה איראנית](#) מהאמנה למניעת תפוצת נשק גרעיני (NPT) ולהסלמה משמעותית נוספת. דחיית מועד פקיעת המנגנון מחייבת החלטה חדשה במועצת הביטחון של האו"ם והיא מותנית, לכל הפחות, בהתקדמות משמעותית במשא ומתן בין איראן לארצות הברית.

בנסיבות אלה, תוצאות השיחות בין טהראן לווינגטון יקבעו כבר בשבועות הקרובים האם יש בהן פוטנציאל להתקדמות להסדרה מדינית (הסכם גרעין חדש או לכל הפחות הסכם ביניים), או להסלמה עד כדי תקיפה צבאית באיראן.

## התכלית האסטרטגית

מניעת נשק גרעיני בידי איראן הייתה ונותרה היעד המרכזי לשימור ולביטחון הביטחון הלאומי של מדינת ישראל. ישראל אינה יכולה להשלים עם נשק גרעיני בידי משטר רדיקלי החותר להשמדתה. האפשרויות שעל הפרק מבחינת ישראל כדי למנוע מאיראן נשק גרעיני הן: הסכם גרעין, תקיפה צבאית או הפלת המשטר. על מנת להפיק את היתרונות המרביים הגלומים בשלוש החלופות ולהתמודד עם החסרונות הכרוכים בהן (כפי שיפורט בהמשך), נדרשת תכלית אסטרטגית משולבת חדשה, שניתן לנסח באופן הבא: שימוש בעוצמה צבאית (באיום או במעשה) על מנת להביא את איראן לחתום על הסכם, שישלול ממנה את היכולת לפתח נשק גרעיני וכשעדיין תישמר בידי הקהילה הבינלאומית וישראל היכולת להמשיך במערכה צבאית, מדינית וכלכלית כוללת מול איראן אשר תוביל להחלשת המשטר האסלאמי, להגבלת פעילותו האזורית המזיקה ולהגבלת יכולות הטילים שבידיו.

לשם מימוש תכלית מורכבת זו ניתן לנקוט שלושה אפיקי פעולה, שכל אחד מהם משלב רכיבים הכוללים דיפלומטיה, עוצמה צבאית ולחץ על המשטר:

- **אפיק פעולה שבמרכזו הסדרה מדינית.**
- **אפיק פעולה שבמרכזו אופציה צבאית (בין אם פעולה צבאית ישראלית או פעולה בהובלה אמריקאית).**
- **אפיק פעולה משולב: תקיפת איתות לצורך הגעה להסכם.**

## תרחיש של הסדרה מדינית

הסכם גרעין טוב יותר מאשר הסכם הגרעין מ-2015 יחייב את מנהיג איראן לחתום עליו בתנאים קשים יותר ועם ממשל אמריקאי בהובלת נשיא, שפרש מהסכם הגרעין המקורי והשית מחדש את הסנקציות על איראן. כדי לכפות על איראן הסכם משופר, יש צורך באיום צבאי אמין, שישכנע את המנהיג כי לא רק תוכנית הגרעין של ארצו ניצבת בפני איום אלא אף עצם שרידות משטרו. לנוכח חלון ההזדמנויות הנוכחי (גיבוי אמריקאי לישראל, היחלשות איראן, אפשרות לתקיפה בלי חשש משמעותי להידרדרות למלחמה אזורית – בין היתר עקב הסרת איום בתגובה מצד חזבאללה), ניתן לנקוט איום צבאי אמין. הגישות השונות בין ישראל (הנחושה לתקוף באיראן) לארצות הברית (הנחושה להגיע להסדרה מדינית) עשויות דווקא לשרת את התכלית האסטרטגית, משום שהן מייצרות מוטיבציה גוברת להגמשת עמדות באיראן, שהנהגתה מודעת לכך שקריסת המשא ומתן תספק לישראל הזדמנות לממש את כוונות התקיפה שלה.

עם זאת, כל ניסיון לגבש במסגרת המשא ומתן הנוכחי הסדרה מדינית של תוכנית הגרעין האיראנית יצטרך לקחת בחשבון את "הקווים האדומים", שטהראן תציב במהלכו ובראשם התנגדות נחרצת לפירוק מוחלט של תשתיות הגרעין שברשותה. בנסיבות אלה – ולנוכח ההתקדמות הניכרת שהושגה על ידי איראן בתחומי העשרת האורניום והמו"פ הגרעיני – לא יהיה ניתן לחזור ל"זמן הפריצה קדימה" שהושג במסגרת הסכם הגרעין ב-2015 - כשנה מפריצה לנשק גרעיני. גם אם איראן "תגלגל" לאחר את רוב פעילויות ההעשרה ואף אם יוטלו מגבלות משמעותיות בתחום זה (ייצור צנטריפוגות, מספר צנטריפוגות שבשימוש, סוג הצנטריפוגות המותקנות באתרי ההעשרה וכמות החומר הבקיע שיותר לאיראן לצבור), הרי שהידע והניסיון שצברה [י אפשרו לה לפרוץ לנשק גרעיני](#) במהירות רבה יותר מאשר בעבר. [להערכת](#) מומחה הגרעין, דיוויד אולברייט, ראש המכון האמריקאי למדע וביטחון בינלאומי (ISIS), גם אם איראן תחזיק בפחות מ-5% ממלאי האורניום המועשר הנמצא כיום ברשותה, הרי שללא השמדת הצנטריפוגות המתקדמות שברשותה (ולא רק פירוקן) היא תידרש ל-25 ימים בלבד כדי לצבור אורניום לרמה צבאית (WGU), המספיק לפצצה אחת, באמצעות הצנטריפוגות המתקדמות ולחודשיים כדי לצבור אורניום לרמה צבאית המספיקה לארבע פצצות.

בנוסף, הסדרה מדינית עלולה לפחות בטווח הקצר לחזק את המשטר האיראני, בעיקר בזכות ההטבות הכלכליות המשמעותיות שבהן תזכה טהראן במסגרת הסכם עתידי. התמורות שבהן תזכה איראן יחזקו אותה כלכלית ויפתחו אותה חזרה לעולם, לרבות למדינות במערב. איראן עשויה לנצל את המשאבים הכלכליים גם כדי לחזק את יכולותיה הצבאיות, להרחיב את פעילותה האזורית הבעייתית ולשקם את הציר הפרו-איראני (אף כי התמורות באזור בחודשים האחרונים מקשות מאוד על המאמצים לשקמו). זאת ועוד, ככל שיידרשו ויתורים רבים יותר וערבבויות רבות יותר מצד איראן במסגרת הסכם זה, ניתן להניח שאיראן תדרוש מצדה ערבבויות, הקלות ותמריצים כלכליים משמעותיים יותר, למשל הסרת הסנקציות האמריקאיות הראשוניות (primary sanctions) ולא רק המשניות (secondary sanctions). לא ניתן לשלול אפשרות כי בשונה מנשיאים קודמים, הנשיא טראמפ, המייחס חשיבות רבה לגישה עסקית ליחסים בינלאומיים ולדיפלומטיה עסקית, יהיה מוכן לשקול זאת בחיוב.

[שינוי המשטר](#) באיראן הוא יעד ראוי לא רק עבור מדינת ישראל, האזור והמערב אלא גם עבור אזרחי איראן עצמם. ניתן להעריך כי אין דרך אחרת להביא לשינוי במדיניותו המזיקה של המשטר האיראני אלא באמצעות החלפתו, משום שהמשטר הנוכחי לא ייסוג מתפיסותיו האידאולוגיות ולא יוותר על

עוינותו לישראל ולארצות הברית ועל שאיפותיו לבסס את מעורבותו באזור ולהצטייד בנשק גרעיני. עם זאת, שינוי משטר תלוי בעיקר בגורמים שאינם בשליטת ישראל ובמנגנון שלא ניתן מתי והאם יידרך.

## תרחיש של תקיפה צבאית

תקיפה צבאית של מתקני הגרעין באיראן טומנת בחובה מספר יתרונות פוטנציאליים עבור ישראל (בכפוף להצלחת הפעולה):

ראשית, היא תאפשר נטרול והשמדה חלקית או מלאה של יכולות גרעיניות, בעיקר בתחומי העשרת אורניום (לרבות תשתיות) וייתכן שגם בתחום ההנשקה (weaponization), שספק אם יהיה ניתן להשיג אותם במסגרת הסדרה מדינית-דיפלומטית. בנוסף על כך, היא עשויה לספק לישראל הזדמנות לפגוע גם בתוכנית הטילים, שספק רב אם תטופל במסגרת הסדרה עתידית.

שנית, תקיפה צבאית בעת הנוכחית עשויה לנצל את חלון ההזדמנויות המשופר והייחודי לנוכח חולשותיה של איראן: הן ביחס ליכולות ההגנה האווירית וייצור הטילים שלה, שנפגעו בתקיפה הישראלית בסוף אוקטובר 2024, והן ביחס לחולשת הציר הפרו-איראני, ובמיוחד חזבאללה, שאיבד לעת עתה במידה רבה את יכולתו להגיב ביעילות לתקיפה ישראלית באיראן. בשלב זה, לא נראה כי ביכולתה של איראן ושלוחיה, ובראשם חזבאללה, לשקם בעתיד הנראה לעין את יכולותיו הצבאיות של "הציר" באופן שיאפשר תגובה משמעותית לתקיפה ישראלית. לעומת זאת, איראן עשויה לשקם ולשפר לאורך זמן את מערכי ההגנה האווירית ואת רכיבי ייצור הטילים. דיווחים מהחודשים האחרונים מצביעים על מאמץ איראני ניכר לשקם ולשפר מערכים אלה, בין היתר בסיוע סיני ורוסי. בפברואר 2025 [דווח](#) מפי גורמי מודיעין מערביים, כי ספינת אספקה סינית הנושאת 1,000 טון של נתרן פרכלורט, תרכובת כימית שיוצרה בסין ומשמשת רכיב מרכזי בייצור דלק רקטי מוצק, עגנה בנמל בנדר עבאס באיראן. בסוף מארס 2025 [דווח](#) על הגעת אוניית מטען איראנית החשודה בהובלת רכיבי טילים מסין לנמל בנדר עבאס. במקביל, [דווח](#) לאחרונה על מאמצים איראניים (חלקם בסיוע רוסי) לשיקום מערכי ההגנה האווירית, שנפגעו בתקיפה הישראלית.

שלישית, גם אם אין בתקיפה צבאית כדי לחסל את תוכנית הגרעין האיראנית (כפי שיפורט בהמשך), היא עשויה לסלול את הדרך לחידוש המשא ומתן עם איראן על הסדרת תוכניתה הגרעינית בתנאים משופרים מבחינת ישראל וארצות הברית. יתר על כן, גם עיכוב משמעותי (חודשים רבים ואף שנים) בתוכנית הגרעין עשוי להיות מנוצל על ידי ארצות הברית והקהילה הבינלאומית לגיבוש הסדרים מדיניים אזוריים ומנגנונים ביטחוניים, שיסייעו במערכה עתידית מול איראן, לרבות בחזית הגרעין.

רביעית, תקיפה צבאית באיראן עשויה לקנות זמן עד להבשלת תהליכי שינוי פוליטיים פנימיים באיראן, או לכל הפחות עד למותו של מנהיג איראן ח'אמנהאי, בן ה-86 כיום, שעשוי לספק אף הוא הזדמנות לקידום תהליכי שינוי משמעותיים ברפובליקה האסלאמית. בנוסף, תקיפה צבאית משמעותית, ובמיוחד כזו שתפגע בתשתיות לאומיות וכלכליות חיוניות, עשויה לערער את יציבות המשטר. עם זאת, קשה להעריך מה תהיה [השפעת תקיפה צבאית על יציבות המשטר](#). יש הטוענים, ביניהם גם מבקרי משטר חריפים, כי תקיפה ישראלית באיראן עלולה להוביל להתגייסות הציבור האיראני סביב הדגל ולחיזוק לכידותו הפנימית של המשטר. אמנם, משבר הלגיטימציה שבפניו ניצב המשטר האיראני והתרופפות [ההזדהות הקולקטיבית האיראנית](#) מציבים סימני שאלה סביב יכולתם של שלטונות הרפובליקה

האסלאמית לגייס את הציבור במלוא יכולתו גם בעתות חירום ולנוכח משברים לאומיים, לרבות אימים חיצוניים. בה בעת, אין לזלזל בתחושת הפטריוטיות של אזרחי איראן, שעשויים במקרה של תקיפה צבאית להתגייס לתמיכה במשטר ודווקא לחזקו, לפחות בטווח הקצר.

### **מגבלות האופציה הצבאית:**

לצד היתרונות הטמונים בתקיפה צבאית, יש לקחת בחשבון מספר שיקולים מרכזיים המחייבים, לכל הפחות, הצבת סימני שאלה ביחס ליעילותה הפוטנציאלית וליתרונותיה של האופציה הצבאית:

ראשית, יש אמת בקלישאה כי המלחמה היא ממלכת חוסר הוודאות. ישראל יכולה לתקוף באיראן, יכולה לפעול לבדה – הגם שתידרש לתאם פעולה כזו עם ארצות הברית – ואף יכולה כנראה להשיג את היעדים הטקטיים במידה רבה של הצלחה. אחד מלקחי המערכה, שישראל ניהלה בקיץ 2024 מול חזבאללה, הוא שרצוי להימנע מהערכת חסר של יכולותיו המבצעיות של צה"ל ומהערכת יתר של יכולות הצד השני: הן בהגנה והן בהתקפה. עם זאת, רצוי גם להכיר במגבלות הכוח ולא להסיק מהצלחותיה האופרטיביות של ישראל מול חמאס ברצועת עזה וחזבאללה בלבנון לגבי יכולות הפעולה ופוטנציאל ההסתבכות של פעולה צבאית באיראן, הרחוקה מאוד מישראל וששטחה גדול פי יותר מ-150 משטחה של לבנון. פעולה צבאית תוביל בסבירות גבוהה להסלמה אזורית, שתוצאותיה והשלכותיה על ישראל, ארצות הברית והאזור אינן ידועות מראש. זאת ועוד, תקיפה צבאית בלתי מוצלחת בשל פערי מודיעין, כשלים ותקלות אפשריות עלולה להותיר בידי איראן יכולות גרעיניות משמעותיות ואף להוביל לתוצאות קשות, לרבות נפילת לוחמים בשבי.

שנית, יעילותה של תקיפה צבאית – ישראלית, אמריקאית או משולבת – במימוש היעד האסטרטגי המרכזי: חסימת דרכה של איראן לנשק גרעיני, אינה מובטחת מראש. קשה להעריך את הנזק שייגרם לתוכנית הגרעין האיראנית בלי להכיר את היכולות המבצעיות, את סוגי אמצעי הלחימה שיש בידהן ואת שיטות הפעולה שבכוונתן לנקוט לצורך הפעולה. אולם ברור שמדובר במהלך [מאתגר מאוד](#) בשל מאפייניה של התוכנית האיראנית (עמידות, ביזור, יתירות, מיגון, חסינות ואולי גם חשאיות) ומצב ההתקדמות שלה (סף גרעיני). בכל מקרה, לא ניתן להשמיד את הידע והטכנולוגיה שיש בידי המדענים האיראניים ויאפשרו להם לנסות ולשקם את התוכנית לאחר תקיפה צבאית. די במאות צנטריפוגות, בחומר בקיע בכמות מוגבלת ובתשתיות ייצור מוגבלות, שניתן להניח שיישרדו את התקיפה (או שיועברו טרם התקיפה למקום מסתור), כדי שאיראן תוכל לעשות שימוש חשאי או מוסתר ביכולת השיורית ולפרוץ לנשק תוך זמן קצר יחסית.

פעולה בהובלה אמריקאית מציבה איום אולטימטיבי על איראן ואף עשויה לערער את יציבות המשטר. עם זאת, מדובר במערכה יקרה, שעלולה להסתיים בהסלמה בלתי רצויה, בעיקר מבחינת ארצות הברית, שהקשב והמיקוד שלה מרוכזים בסוגיות אחרות, ובפרט פנים-אמריקאיות והיריבות עם סין. משום כך, בהינתן הסתייגות מצד ארצות הברית ממהלך צבאי אמריקאי נגד איראן, תיאלץ ישראל לפעול בעצמה (גם אם בתיאום עם ארצות הברית ותוך הסתמכות על סיוע אמריקאי בהגנה מתגובה איראנית צפויה). משמעותה של תקיפה ישראלית כזו היא ככל הנראה עיכוב מוגבל של תוכנית הגרעין האיראנית. [דוח מודיעין אמריקני](#), שעל מסקנותיו ניתן מטבע הדברים לחלוק, העריך לאחרונה כי תקיפה ישראלית תוכל לעכב את תוכנית הגרעין במספר חודשים לכל היותר. מדיווח ה**ניו-יורק טיימס**, שהתפרסם במחצית אפריל 2025 על אודות המגעים בין הממשל האמריקאי לראש ממשלת ישראל בדבר תקיפת אתרי הגרעין של איראן, עולה כי התוכנית, שפותחו לאחרונה בישראל לתקיפת אתרי



גרעין, נועדו להסיג לאחר את יכולתה של איראן להגיע לגרעין בשנה ויותר. עם זאת, גם בדיווח זה הודגש כי כמעט כל התוכניות שישראל הכינה מחייבות סיוע אמריקאי - לא רק בהגנה מפני תגובה איראנית נגד ישראל אלא גם בסיוע צבאי במהלך התקיפה עצמה. על פי הדיווח בנ"ו-יורק טיימס, ישראל הציעה (בהיעדר יכולת לשלב כוחות מיוחדים בתקיפה בחודשים הקרובים) להפציץ בסיוע אמריקאי את מתקני הגרעין של איראן במשך שבוע שלם, במקביל להתגוננות מפני מתקפת טילים נרחבת, כדי להרחיק את איראן למרחק של יותר משנה מיכולת פיתוח נשק גרעיני.

זאת ועוד, תקיפה צבאית, שתכליתה לבלום את פרויקט הגרעין, לא תוכל להסתפק ככל הנראה בתקיפת מתקני הגרעין עצמם ותחייב מערכה של תקיפות גם נגד יכולות ויעדים צבאיים אחרים, לרבות אתרים לייצור ולשיגור טילים בליסטיים ומערכות הגנה אווירית. בשונה מישראל, לארצות הברית יש יכולת משופרת לפעול הרחק מגבולותיה, ברציפות ולמשך זמן רב. בנוסף, פגיעה ביעדים צבאיים הקשורים לתוכנית הטילים ועל אחת כמה וכמה בתשתיות לאומיות איראניות (למשל תשתיות נפט ואנרגיה) במאמץ לפגוע כלכלית באיראן ולהרתיע אותה מתגובה, תחייב באופן מיוחד השתתפות אמריקאית וייתכן שאף אזורית בשל היקף התקיפה ומורכבותה. עם זאת, גם עבור ארצות הברית מדובר במערכה בעלת פוטנציאל להסלמה מסוכנת, שעלולה להסיט את הקשב והמשאבים האמריקאים מזירות אחרות, ובראשן סין, למזרח התיכון ולגרור אותה למערכה רחבה שהישגיה אינם מובטחים מראש.

שלישית, תקיפה צבאית באיראן תגרור תגובה איראנית על ישראל במתווה דומה - וכנראה חמור יותר - מהמתווה שבא לידי ביטוי בשתי התקיפות האיראניות על ישראל באפריל ובאוקטובר 2024. אף כי ניתן לצמצם את האיום במהלך התקיפה עצמה באמצעות תקיפת מערכי הטילים הבליסטיים של איראן, ספק אם יש בידי ישראל (במיוחד במתווה של תקיפה עצמאית ללא השתתפות אמריקאית) להסיר באופן מוחלט את איום הטילים לנוכח שטחה העצום של איראן והיקפו הנרחב של פרויקט המנהור, המשמש לאחסון הטילים ברחבי המדינה.

רביעית, תקיפה צבאית (ישראלית או אמריקאית) עלולה להוביל את ההנהגה האיראנית למסקנה שרק יכולת גרעינית יכולה לספק לאיראן הרתעה יעילה בעתיד ולפיכך לעודד אותה לפרוץ קדימה לנשק גרעיני או לשמש עילה לפרישתה מה-NPT. במקרה כזה, איראן תפעל לשקם במהירות האפשרית את תוכנית הגרעין שלה תוך פיזור והסתרה של נכסיה הגרעיניים באתרים תת-קרקעיים חלופיים ובמערכים אזוריים. זאת, ככל הנראה, ללא פיקוח סבא"א מאחר שאיראן לא תאפשר חזרת פקחי הסוכנות לשטחה.

בתנאים אלה, תקיפת אתרי הגרעין עשויה להיות אומנם רצויה, אך עלולה להיות רק מהלך פתיחה של מערכה מתמשכת מול איראן, שבסופה הסכם מדיני המבטיח את ההישג הצבאי. בהיעדר הסדרה כזו, גם לאחר תקיפה צבאית יהיה צורך [במערכה כוללת, מתמשכת ורב-ממדית](#) המשלבת תקיפות קינטיות ופעילויות סיכול חשאיות כדי למנוע כל ניסיון איראני לפרוץ לגרעין. מערכה כזו מצריכה מודיעין איכותי, שיאפשר פגיעה במאגרי אורניום מועשר ובנכסים גרעיניים מוסתרים, והפעלת יכולות מבצעיות מתמשכות. המערכה תחייב גם תיאום מלא ושיתוף פעולה נמשך עם ארצות הברית, שלא ניתן להבטיחו לאורך זמן לנוכח שינויים פוליטיים אפשריים בארצות הברית בשנים הקרובות ותמורות אפשריות בסדר העדיפויות האמריקאי, למשל בתרחיש של הסלמה משמעותית בין ארצות הברית לסין, שעלולות לפגוע ביכולתה או בנכונותה של ארצות הברית לסייע לישראל.

ניתן אומנם לנסות להרתיע את איראן מהחלטה לשקם את תוכנית הגרעין אחרי תקיפה אם יובהר לה כי מהלך כזה יוביל בהכרח לתקיפת מטרות תשתית, מטרות צבאיות וסמלי משטר, שעלולה תהיה לסכן את עצם יציבותו של המשטר. עם זאת, ההחלטה האיראנית תלויה בשיקולים שונים, ובכלל זה הערכתה את יכולתה שלה לשקם את התוכנית בלי שהמאמץ יתגלה ואת נחישותן של ישראל וארצות הברית לשוב ולתקוף לאורך זמן.

אופציה נוספת היא לבצע פעולה צבאית מוגבלת (ישראלית או אמריקאית) כחלק מהמשא ומתן (בין שלאחר שיגיע למבוי סתום או ייכשל) ותכליתה תהייה לדחוף את איראן חזרה לשולחן המשא ומתן באמצעות לחץ צבאי מוגבל, למשל השמדת אחד מאתרי הגרעין וכלל יכולות ההגנה האווירית. לאחר תקיפה זו תידרש איראן להכריע בין חזרה למשא ומתן לבין תקיפה משמעותית, שעלולה תהיה לאיים על עצם שרידות המשטר. תקיפה כזו עשויה לצמצם את הסיכון שבהסלמה רחבה ולפיכך מאפשרת גידור סיכונים. עם זאת, ספק אם מימושה אכן יוביל לנכונות איראנית לשוב לשולחן המשא ומתן, משום שצעד זה ייתפס בעיני ההנהגה האיראנית כהפגנת חולשה מסוכנת.

## **בין תקיפה צבאית להסדרה: המלצות וכיווני פעולה אפשריים**

מניעת נשק גרעיני בידי איראן הייתה ונותרה היעד המרכזי לשימור ולביטחון הביטחון הלאומי של מדינת ישראל. אירועי ה-7 באוקטובר הוכיחו ביתר שאת, כי אסור לאפשר למשטר בעל תפיסות אידיאולוגיות מהפכניות ואסלאמיסטיות החותר לחיסולה של ישראל להחזיק ביכולות המציבות איום עליה, ועל אחת כמה וכמה איום קיומי פוטנציאלי באמצעות נשק להשמדה המונית. ישראל אינה יכולה להשלים עם נשק גרעיני בידי הרפובליקה האסלאמית החותרת להשמדתה.

### **פירוק מוחלט של תוכנית הגרעין: פתרון אידיאלי מבחינת ישראל אך לא ניתן להשגה במו"מ**

פירוק מוחלט של תוכנית הגרעין האיראנית ("המודל הלובי") הוא הפתרון האידיאלי מבחינת ישראל, במיוחד לנוכח מאמצי איראן בעבר לפתח נשק גרעיני. עם זאת, לא ניתן להשיג יעד זה במציאות הנוכחית באמצעות משא ומתן והסדרה מדינית מול איראן, הרואה בפירוק תשתיות הגרעין שלה "קו אדום". ח'אמנהאי מעולם לא נסוג מעמדתו שלפיה תוכנית הגרעין היא רק תירוץ בידי המערב ללחץ על איראן, לבדודה ולהחלישה כדי להכשיר את הקרקע למימוש היעד האסטרטגי המרכזי: שינוי המשטר האסלאמי. הסכמתו של מנהיג לוב לשעבר מועמר קדאפי לפרק את תוכנית הגרעין של ארצו ב-2003, שלא מנעה בסופו של דבר את הפלתו על ידי מדינות המערב, הוצגה על ידי ח'אמנהאי כעדות לצדקת דרכה של איראן, המסרבת להיכנע לדרישות המערב בתמורה להטבות המערביות. יתר על כן, [פרשנויות](#), שהתפרסמו בחודשים האחרונים באיראן עשויות לשקף התחזקות התפיסה בקרב מקבלי ההחלטות בטהראן כי תקיפה צבאית, ובמיוחד תקיפה מוגבלת מצד ישראל על מתקני הגרעין, שאין בה משום איום על עצם שרידות המשטר, עשויה להיות עדיפה על פני כניעה לתכתיבי ארצות הברית, ובראשם התפרקות מוחלטת מיכולותיה הגרעיניות.

### **אופציה צבאית: אפשרית ובעלת ערך גבוה, אך רק במסגרת מערכה כוללת**

תקיפה צבאית היא אפשרית ובעלת ערך גבוה, אך היא חשובה כרכיב במסגרת מכלול רחב יותר, שיאפשר עסקת גרעין מצוינת (עד כדי פירוק תוכנית הגרעין או לכל הפחות שלילה מוחלטת של יכולת



איראן לפתח נשק גרעיני בעתיד) ואף החלשתו של המשטר, פגיעה ביכולותיו הצבאיות והחלשה נוספת של מערכת השלוחים של איראן. ניסיון העבר (דוגמת זה של דרום אפריקה ולוב) מוכיח כי הדרך הבטוחה ביותר למנוע איום גרעיני הוא באמצעות ויתור מרצון של המדינה על יכולותיה (בין שבעקבות לחץ חיצוני או תהליכי שינוי פנימיים). כדי להשיג יעד זה, יש לדחוף את איראן בכיוון זה.

#### הסכנה שבתקיפה צבאית ללא תיאום עם ארצות הברית

אף על פי כן, גם תקיפה צבאית – במיוחד אם תתבצע ללא השתתפות אמריקאית פעילה – תהיה מוגבלת ותצלח, ככל הנראה, להרחיק את איראן מנשק גרעיני ("זמן הפריצה") לשנה לערך. הצלחותיה האופרטיביות של ישראל בשנה האחרונה אינן מבטיחות בהכרח הצלחה דומה גם באיראן. תקיפה ישראלית מוגבלת עלולה להאיץ את פרויקט הגרעין האיראני ואם לא תהיה מתואמת עם ארצות הברית, אף עלולה לשבש מהלך ישראלי-אמריקאי מתואם להשגת אותה תכלית. יתר על כן, הצורך בתיאום מלא עם ארצות הברית מחויב גם ובעיקר משום שתקיפה ישראלית עלולה להוביל למלחמה ישירה מול איראן, שתדרוש גיבוי אמריקאי.

#### **הסדרה מדינית: לא להתנגד באופן אוטומטי אך לא בכל מחיר**

אין להתנגד באופן אוטומטי להסדרה מדינית, ובתנאי שיהיה בה כדי לחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני. ההתנגדות הישראלית האוטומטית להסכם הגרעין אינה מועילה ורק גורמת לכך שעמדתה המקצועית לא תילקח בחשבון במסגרת המשא ומתן. את הרצון האמריקאי בהסדרה מדינית יש לתעל לכיוון של השגת ההסכם הטוב ביותר עבור ישראל תוך ירידה לפרטים ושילוב מגבלות וערבויות בהסכם, שיערבו לכך שלאיראן לעולם לא יהיה נשק גרעיני. זאת, במסגרת שיח ישראלי-אמריקאי, שיבטיח כי הסדרה מדינית – אם תושג – תספק מענה מיטבי לאינטרסים הביטחוניים החיוניים של ישראל. בכל מקרה, גם בתרחיש של הסדרה, ישראל תצטרך להמשיך לשמר ולשפר את יכולותיה הצבאיות אל מול איראן כדי לאפשר לה יכולת פעולה צבאית יעילה בעת הצורך.

### **עקרונות מנחים להסדרה אפשרית**

#### **איך ניתן לחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני?**

אף כי לא ניתן לצפות להסדרה שתוביל לפירוק מוחלט של תוכנית הגרעין האיראנית, ניתן לחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני גם ללא ויתור מוחלט מצדה על כלל יכולותיה הגרעיניות. מאחר שזמן הפריצה לנשק גרעיני צפוי להיות קצר בהשוואה ל-2015, יש צורך [במגבלות וערבויות משמעותיות](#) בתחומי העשרת האורניום, ההנשקה, הפיקוח והטילים. כמו כן, יש לפעול לביטול "סעיפי שקיעת השמש" (Sunset Clauses), שנקבעו בהסכם הגרעין המקורי או לכל הפחות לדחות אותם באופן משמעותי או להחליפם במנגנון, שיאפשר הארכה מתחדשת של תוקף המגבלות שההסכם מטיל על תוכנית הגרעין.

#### בתחום העשרת האורניום:

לנוכח ההתקדמות המשמעותית שהשיגה איראן בתוכנית העשרת האורניום בשנים האחרונות, לא יהיה ניתן להחזיר אותה למצבה הקודם כפי שהיה ב-2015. הסכם הגרעין התמקד אז בהגבלת יכולות ההעשרה (מספר צנטריפוגות, סוג הצנטריפוגות וצבירת חומר בקיע) ויש לחדש מגבלות אלה ואף

להחמיר, למשל בנוגע למספר הצנטריפוגות או לכמויות החומר הבקיע, אך לא יהיה בכך די. לפיכך, הסכם גרעין עתידי ידרש להטיל ולאכוף מגבלות משמעותיות יותר, שאינן מתמקדות רק ביכולות ההעשרה.

#### בתחום ההנשקה:

יש צורך בהגברת האכיפה והפיקוח על מרכיבים פוטנציאליים של הנשקה הנכללים [בסעיף T](#) בהסכם הגרעין, ובכלל זה פעילויות ספציפיות הרלוונטיות לפיתוח ראש נפץ גרעיני, למשל: איסור על הפקת אורניום מתכתי, המשמש רכיב חיוני בתהליך בניית ליבה של נשק גרעיני; פעולות הנוגעות לפיתוח ולשימוש במודלים ממוחשבים, העשויים לשמש למחקר ולפיתוח של נשק גרעיני; ניסויים ב"הדק ניוטרונים" - רכיב קריטי המשמש מרעום בפצצת גרעין.

#### בתחום הפיקוח:

לנוכח התקדמות תוכנית הגרעין האיראנית בשנים האחרונות, הרחבת סמכויות הפיקוח והאימות (verification) של פקחי סבא"א הופכת חיונית במיוחד במסגרת מאמץ לבלום כל ניסיון איראני עתידי לפרוץ לנשק גרעיני. בתחום זה יש לנקוט שורת צעדים שתכליתם לחזק את משטר הפיקוח של הסוכנות על יישום הסכם גרעין חדש, לרבות אשרור איראני של הפרוטוקול הנוסף במסגרת ה-NPT כדי לאפשר לסבא"א להפעיל את זכויות הפיקוח הרחבות שלה בהתאם לפרוטוקול זה, ובכלל זה ביקורות באתרים שאינם מוצהרים וביקורות פתע. הרחבת סמכויות סבא"א תאפשר לסוכנות לבצע ביקורות חוזרות במתקנים החשודים בביצוע פעולות הקשורות לתוכניות לפיתוח נשק גרעיני, שנחשפו בארכיון הגרעין שהושג בידי ישראל בראשית 2018.

יש לפתור את העמימות הקיימת בהסכם הגרעין מ-2015 בנוגע לסעיפים העוסקים [בפיקוח במתקן צבאי חשוד](#). הדרישה המקורית של המעצמות לחייב את איראן להסכים לפיקוח "בכל זמן ובכל מקום", כשמתעורר חשד לפעילות גרעינית אסורה, קיבלה ביטוי בסעיפים מסובכים ומעורפלים בהסכם המאפשרים לאיראן לכל הפחות לעכב פיקוח כזה. כמו כן, יש לאפשר פיקוח רצוף גם על טכנולוגיות ופעילויות בתחום ההנשקה (ולא רק העשרת אורניום) ולהרחיב את השימוש בפיקוח [טכנולוגי מקוון](#) (Online Enrichment Monitor, or OLEM) על ידי פקחי הסוכנות.

#### בתחום הטילים:

במהלך המשא ומתן שהוביל להסכם הגרעין בקיץ 2015 התעקשה איראן לא לכלול את הטילים במסגרת שיחות הגרעין. גם כיום מתנגדת איראן באופן נחרץ לדיון כלשהו בסוגיה. יתר על כן, איראן מייחסת כיום חשיבות רבה יותר למערך הטילים בשל חולשת הציר הפרו-איראני, שנחשב במשך שנים רכיב מרכזי (לצד מערך הטילים והכטב"מים האסטרטגי) [בתפיסת ההרתעה](#) שלה. עם זאת, כל מאמץ למנוע מאיראן יכולת גרעינית צבאית מחייב התייחסות גם לטילים המסוגלים לשאת ראש קרב גרעיני. בהקשר זה, הדגש צריך להיות [לא רק על טווח הטילים](#), שכן די בטילים לטווח בינוני כדי לכסות את שטח ישראל, אלא גם על טילים רלוונטיים - בליסטיים וטילי שיוט הן לטווח בינוני והן לטווח ארוך, שיכולים לשאת ראש נפץ גרעיני. נכון לשלב בדיונים מול איראן את התקן שנקבע במסגרת המשטר לפיקוח על טכנולוגיות טילים (MTCR), שלפיו כל טיל בעל טווח של מעל 300 ק"מ יכולת לשאת ראש קרב של מעל 500 ק"ג נחשב "טיל מסוכן", ואף לדרוש ממנה להצטרף להסדר בינלאומי זה, אף כי הוא וולונטרי במהותו.

## משמעויות לישראל

לנוכח האיום המיידי החמור הנשקף מהמשך התבססותה של איראן בסף הגרעיני והקולות האיראניים הגוברים הקוראים לבחון מחדש את דוקטרינת הגרעין ולשקול פריצה קדימה לנשק גרעיני, נכון להתמקד בעת הנוכחית בבלימת איום זה. האתגרים הניצבים בפני ישראל מכיוונה של איראן אינם מוגבלים רק לתוכנית הגרעין. יתר על כן, קיים קשר בין רכיבי האיום השונים (בפרט גרעין, התעצמות צבאית במערכי טק"ק וכטב"מים, חתרנות אזורית ותמיכה בטרור, לוחמת סייבר). עם זאת, יש להעדיף התמודדות נפרדת ובאמצעים שונים עם כל אחד מרכיבים אלה. עסקה כוללת שתטפל בכלל רכיבי האתגר הרב-ממדי מצד איראן אינה ריאלית, אינה משרתת בהכרח את האינטרסים של ישראל ואף עלולה להרחיק את ישראל מהשגת היעד העיקרי: מניעת נשק גרעיני בידי איראן. הערכה זו, שהייתה תקפה בעבר תקפה במיוחד גם כיום, משום שההתפתחויות באזור בשנה האחרונה, שבמרכזן היחלשות הציר הפרו-איראני, מספקות לישראל ולארצות הברית כלים טובים ויעילים יותר להתמודדות עם מאמצי איראן לבסס מחדש את השפעתה האזורית ולשקם את יכולות הציר.

בהיעדר יכולת להגיע להסדרה שתחסום את דרכה של איראן לנשק גרעיני, ובהינתן החלטה לפנות לאופציה צבאית, על ישראל לתאם זאת עם ארצות הברית (גם אם אין בכך כדי להבטיח השתתפות אמריקאית פעילה בתקיפה). התיאום ושיתוף הפעולה עם ארצות הברית דרושים להגנה מפני תגובה איראנית, לשימור ההישג לאחר תקיפה ולתמיכה אמריקאית במאמצים למנוע את מאמצי השיקום של תוכנית הגרעין (בין אם באמצעים צבאיים קינטיים, חשאיים או מדיניים).

בכל מקרה, יש להדגיש את הצורך במערכה כוללת נגד איראן ולא רק במערכה נגד תוכנית הגרעין האיראנית. תקיפה אמריקאית-ישראלית יכולה לספק פתרון מיטבי לאתגר, ובתנאי שתהיה חלק ממערכה רחבה מול הרפובליקה האסלאמית, שאינה מוגבלת רק למספר אתרי גרעין, וכך צריך לתכננה. בסופה של מערכה זו נדרש להוביל מהלך מדיני משלים, שיוודא את מימוש כלל היעדים האסטרטגיים אל מול איראן, ובכלל זה פירוק יכולות הגרעין, פירוק הציר הפרו-איראני ומגבלות על פרויקט הטילים.